

Farlige stoffer og materialer i butikken

Kemisk risikovurdering og hjælp til instruktion

Indhold

Forord	3
Ryd op	4
STOP-princippet	5
Kemisik risikovurdering	4
Eksempel	6
Farekategorier	7
Instruktion, oplæring og tilsyn	8
Animationsfilm om kemisikkerhed	9
Håndtering af desinfektionsmiddel	10
Rengøring af kundetoilet med WC-rens	12
Rigtig brug af handsker	14
Dosering af rengøringsmiddel til gulvvask	16
Førstehjælp ved kontakt med faremærkede kemikalier	17
Håndtering af kemisk spild	18

Arbejdstilsynet har haft BFA-vejledningen til gennemsyn og finder, at det indhold, herunder tekst og billeder, der knytter sig til arbejdsmiljøforhold, opfylder de krav, der følger af arbejdsmiljølovgivningen. Arbejdstilsynet har alene vurderet vejledningen, som den foreligger, og gør opmærksom på, at der kan være arbejdsmiljøproblemstillinger og -krav, der ikke er behandlet i vejledningen. Arbejdstilsynet har gennemgået vejledningen i overensstemmelse med regler og praksis pr. juli 2023.

Forord

Kemiske produkter anvendes i forbindelse med forskellige situationer i detailbranchen. Det er derfor vigtigt, at I har styr på kemien i butikken, så arbejdet altid kan foregå sundt og sikkert.

Start med at:

- rydde op i de kemiske produkter I har
- vurdere de kemiske risici ved arbejdet
- instruere og oplære medarbejdere og efterfølgende føre tilsyn med arbejdet.

Arbejdsgiver har pligt til at vurdere de ansattes risiko for at blive udsat for farlige stoffer og materialer i arbejdet og sikre, at det altid kan foregå sundt og sikkert.

Kemisk risikovurdering er en del af virksomhedens APV-arbejde, og arbejdsmiljøorganisationen skal derfor inddrages. Virksomheden skal desuden dokumentere, at den har gennemført den kemiske risikovurdering.

I vejledningen her finder I dels en beskrivelse af, hvordan I vurderer de kemiske risici ved arbejdet, og en række eksempler på instruktion i ord og billeder, som I kan bruge eller lade jer inspirere af i instruktionen og oplæringen af jeres medarbejdere.

Ryd op!

Start med at rydde op. Gennemgå de produkter I har stående og opdel dem efter de arbejdsprocesser, hvor de bruges, og hvem der bruger dem.

Smid de produkter ud, som I ikke bruger, eller hvor I har flere forskellige produkter, som bruges til det samme. Kan I undvære de farligste produkter? F.eks. dem med følgende farepiktogrammer:

Kemisk risikovurdering

1. Lav en liste over de farlige kemiske produkter, som de ansatte kan blive udsat for. Listen skal henvise til relevante sikkerhedsdatablade.
2. Vær sikker på, at I har opdaterede sikkerhedsdatablade for de farlige kemiske produkter. De skal være tilgængelige for de ansatte, det må gerne være digitalt.
3. Lav en kemisk risikovurdering som et tillæg til virksomhedens APV. Det skal være skriftligt, f.eks. i form af arbejdsinstruktioner, piktogrammer eller tegninger, som fortæller, hvilke foranstaltninger man skal benytte, f.eks. handsker, beskyttelsesbriller eller maske. Det bør have en form, så det kan bruges til instruktion af de ansatte. Den kemiske risikovurdering skal omfatte både de kemiske produkter, som er farlige, og de kemiske stoffer, der kan udvikles ved arbejdet.

Det er ikke nødvendigt at gennemføre den særlige kemiske risikovurdering, hvis man vurderer, at arten og omfanget af udsættelsen er ubetydelig, og det derfor ikke er nødvendigt at lave forebyggende foranstaltninger. Det kan være, hvis

det i omfang og mængde svarer til privat husholdningsbrug, hvor man f.eks. bruger toiletreng eller sætter en opvask over én gang om dagen.

Ud fra al den tilgængelige viden man har – bl.a. fra sikkerhedsdatabladene – og ud fra, hvordan arbejdet foregår, skal man vurdere risikoen ved arbejdet:

- Hvor farlig er kemien?
Læs faremærkningen og sikkerhedsdatabladet (1-5, hvor "1" er vand, "3" brandfarligt, "5" kræftfremkaldende)
- Hvor meget udsættes man for?
(1-5, ved "1" kommer man ikke i kontakt, hverken med huden eller indånder det, "3" man får det let på huden, "5", der er dampe i høje koncentrationer ved grænseværdien, som man ikke kan undgå at indånde)
- Hvor ofte udsættes man?
(1-5 hvor "1" er én gang om måneden, "3" er én gang dagligt – kortvarigt, og "5" er stor del af arbejdsdagen)

STOP-princippet

Hvis der er påvirkning fra farlige stoffer og materialer, skal virksomheden vurdere, hvordan man kan forhindre, at de ansatte bliver udsat for de farlige stoffer og materialer, eller begrænse påvirkningen mest muligt.

Udsættelse for farlige stoffer og materialer kan undgås eller nedbringes ved at bruge STOP-princippet – i den nævnte rækkefølge:

Substitution

Substituere ved at:

- Fjerne et farligt stof eller materiale
- Erstatte det med et ufarligt eller mindre farligt
- Bruge et farligt stof eller materiale i en sikrere form, eller
- Hvis der dannes et farligt stof, ved at ændre processen, så det farlige stof ikke dannes.

Tekniske foranstaltninger

Begrænse udsættelsen ved hjælp af tekniske foranstaltninger:

- Indkapsle det farlige stof eller hele processen
- Bruge en egnet og sikker arbejdsmetode
- Begrænse mængden til et minimum
- Etablere udsugning, hvis der afgives luftforurening (gasser, dampe, røg eller støv)
- Bruge passende foranstaltninger til personlig hygiejne
- Bruge passende foranstaltninger ved rengøring af overflader, eller
- Sikker håndtering og bortskaffelse af affald.

Organisatoriske foranstaltninger

Begrænse udsættelsen ved hjælp af organisatoriske foranstaltninger:

- Ændre indretningen af arbejdsstedet
- Begrænse antallet af udsatte og/eller varigheden af udsættelse

Personlige værnemidler

Beskytte mod udsættelsen ved at supplere med personlige værnemidler

Læs mere: Arbejde med stoffer og materialer (AT-vejledning C1.3-5)
<https://at.dk/regler/at-vejledninger/arbejde-stoffer-materialer-c-1-3/>

Eksempel på kemisk risikovurdering i arbejdet (APV) og instruktion med krav til foranstaltninger og værnemidler

Nr.	Proces/ kemikalie	Beskrivelse	Farlighed	Udsættelse	Hypighed	Risiko (FxUxH)	Risikovurdering	Ny risiko	Værnmidler
Rengøring af kundertoiilet									
1	WC-rens	Anvendes ved rengøring af kundertoiilet. Kan udføres af alle ansatte over 18 år efter instruktion. FARE: Forårsager alvorlige skader på hud og øjne. 	5	4	1	20	Der er ikke et mindre farligt alternativ. Der er risiko for at få det i øjnene ved dosering (stænk) og på huden både ved dosering og brug og indånde dampe fra produktet. Ved kontakt med klorholdige produkter, kan der desuden udvikles giftige dampe. Der skal bruges beskyttelseshandsker (nitril) og beskyttelsesbriller. Må kun anvendes, hvor der er tilstrækkelig ventilation. Må ikke anvendes eller opbevares sammen med klorholdige produkter.	5x1x1=5	
Desinfektion									
2	Desinfektionsmidler	Anvendes ved daglig rengøring af køledisk og andre flader til opbevaring og håndtering af fødevarer samt kontaktpunkter som dørfåndtag mv. Kan anvendes af alle ansatte over 18 år efter instruktion. FARE: Forårsager svære ætsninger af huden og øjenskader. 	5	4	1	20	Der er ikke et mindre farligt alternativ. Der er risiko for at få det i øjnene (stænk), få det på huden eller indånde dampe fra produktet, særligt når produktet er i sprayform. Der skal bruges beskyttelseshandsker (nitril) og beskyttelsesbriller ved risiko for stænk, f.eks. ved dosering. Der skal anvendes beskyttelseshandsker (nitril) ved desinfektion og aftørring af køledisk mv. Må kun anvendes, hvor der er tilstrækkelig ventilation. Ved anvendelse af produktet i sprayform, skal der sprayes direkte ned i en klud for at undgå at indånde dampe/aerosoler.	5x1x1=5	
Dosering af rengøringsmiddel til gulvvask									
3	Universal rengøring	Anvendes til vask af gulve ved behov. Kan udføres af alle ansatte. ADVARSEL: Forårsager alvorlig øjenirritation. 	3	3	1	9	Der er ikke et mindre farligt alternativ. Der er risiko for at få det i øjnene eller på huden ved dosering (stænk). Der bør anvendes beskyttelsesbriller og beskyttelseshandsker (nitril) ved risiko for stænk eller direkte kontakt med midlet i koncentreret form.	3x1x1=3	

Farekategorier

Piktogram CLP-forordning	Farekategorier i CLP som anvender piktogrammet		
	Fysisk fare	Sundhedsfare	Miljøfare
	De værste eksplosiver – faste, flydende og gasser og visse organiske peroxider.		
	De værste kategorier af brandfarlige faste stoffer, gasser og væsker, og visse organiske peroxider.		
	Alle brandnærende stoffer og væsker, og gasser i værste kategori.		
	Gasser under tryk (flydende nedkølede og opløste og kombinationer heraf).		
	Metalætsende.	Hudætsende – alvorligste kategori (og underinddelinger). Alvorlig øjenskadende – værste kategori.	
		De tre alvorligste kategorier for akut giftighed for alle eksponeringsveje (oral, dermal, ved indånding).	
		Akut giftighed – laveste kategori. Hud- og øjenirritation – laveste kategori. Hudsensibilisering – alvorligste kategori. Specifik organotoksicitet, enkelt eksponering – kategori 3 (luftvejsirritation og narkotiske virkninger).	
		Kroniske sundhedsskader, såsom: Kræft, DNA-skader og skader på forplantningsevnen (CMR) – alle kategorier. Specifik organotoksicitet, enkelt og gentagen eksponering – kategori 1 og 2. Respiratorisk sensibilisering – alvorligste kategori. Akutte: Aspirationsfare – alvorligste kategori.	
			Farlig for vandmiljøet: Akut – alvorligste kategori. Kronisk – 2 alvorligste kategorier.

Instruktion, oplæring og tilsyn

Med udgangspunkt i den kemiske risikovurdering og sikkerhedsdatabladene skal de ansatte instrueres i arbejdet, hvor der kan ske udsættelse for kemi. Det kan være en god idé at hænge instruktionen med information om brug af værnemidler op relevante steder, f.eks. hvor de opbevares. En skriftlig instruktion supplerer den mundtlige Instruktion.

Den mundtlige instruktion skal mindst indeholde oplysninger om følgende:

- Hvor farlige er de kemiske stoffer og materialer, der findes på virksomheden, og hvor stor er risikoen ved at arbejde med dem.
- Hvordan skal arbejdet udføres, så stofferne og materialerne håndteres, bruges og opbevares korrekt.
- Hvordan bruges sikkerhedsforanstaltningerne korrekt under arbejdet, herunder korrekt brug af værnemidler og disses placering på arbejdspladsen (handsker, sikkerhedsbriller, maske).
- Hvad gør man ved uheld, f.eks. brand, spild og lignende.
- Hvordan bortskaffes stoffer og materialer samt værnemidler efter endt brug.

Arbejdsgiveren skal føre tilsyn med, at medarbejderne følger instruktionen. Hvis det ikke sker, skal det påtales.

Vær opmærk på, at unge under 18 år ikke må arbejde med faremærkede produkter.

Det er arbejdsgivers pligt at sikre at arbejdet med stoffer og materialer i alle led planlægges og tilrettelægges således, at det kan udføres sikkerheds- og sundhedsmæssigt fuldt forsvarligt.

Læs mere: Pligter efter arbejdsmiljøloven (Arbejdstilsynet)

<https://at.dk/arbejdsmiljoearbejdet/arbejdsmiljoearbejde-i-virksomheder/arbejdsmiljoorganisation/samarbejde-om-arbejdsmiljo/pligter-efter-arbejdsmiljoeloven/>

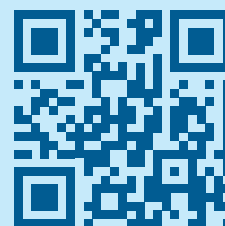

Animationsfilm om kemisikkerhed

bfahandel.dk/kemi

Se en kort animationsfilm om kemisk risikovurdering og håndtering af farlige stoffer og materialer i butikken.

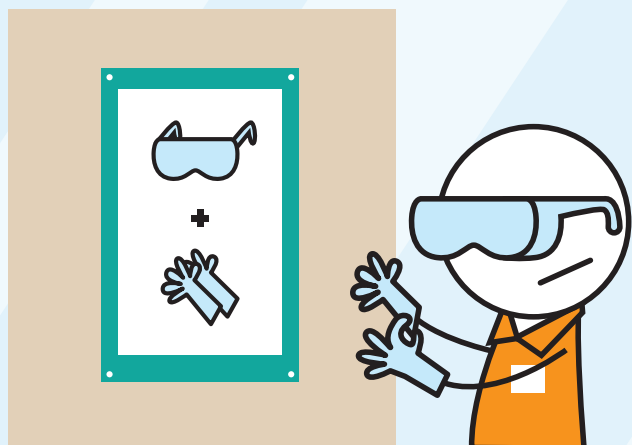
Håndtering af desinfektionsmiddel

- 1** Desinfektionsmidler er faremærkede, fordi de bl.a. kan forårsage øjenskader, virke lokalirriterende eller give ætsningsskader, være giftige og farlige at indånde.

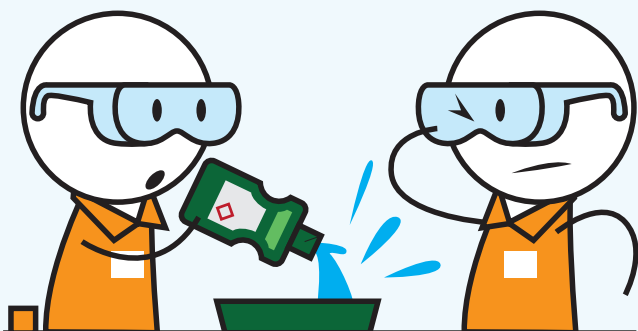
- 2** Brug kun desinfektionsmidler, du er instrueret i at bruge.

- 3** Følg instruktionen, og brug de påkrævede værnemidler.

- 4** Vær opmærksom på, om der er særlige krav til ventilation.

5 Brug altid beskyttelsesbriller ved risiko for stænk.

6 Undgå at få desinfektionsmiddel på huden. Brug beskytteshandsker.

7 Er produktet i sprayform, så spray direkte ned i en klud. Det mindsker risikoen for at indånde aerosoler af produktet.

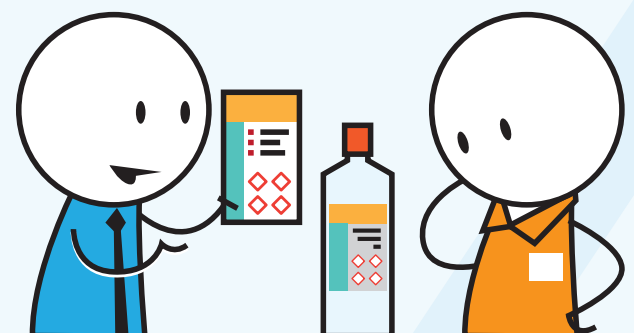

8 Vask og tør hænderne efter brug.

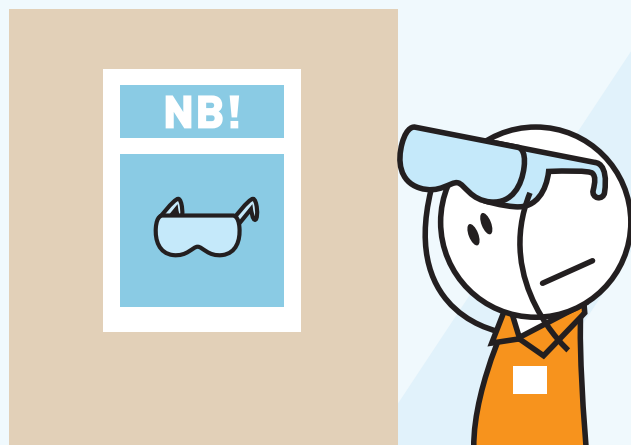
Rengøring af kundetoilet med WC-rens

1 Midler til WC-rens er skrap kemi og faremærkede, fordi de indeholder en stærk syre, som kan virke lokalirriterende, give ætsningsskader og være farlig at indånde eller få i øjnene. WC-rens kan desuden udvikle farlige dampe, hvis det kommer i kontakt med klorholdige produkter.

2 Brug kun faremærkede midler til wc-rens, som du er instrueret i at bruge.

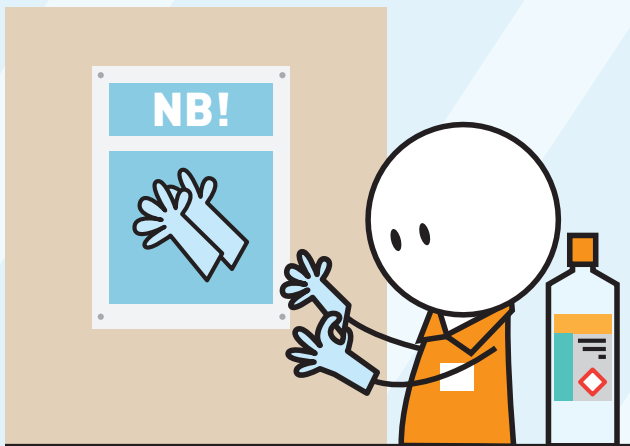
3 Følg instruktionen, og brug de påkrævede værnemidler.

4 Vær opmærksom på, om der er særlige krav til ventilation.

5 Brug altid beskyttelsesbriller ved risiko for stænk.

6 Undgå at få WC-rens på huden. Brug beskyttelseshandsker.

8 Er produktet i sprayform, så spray direkte ned i en klud. Det mindsker risikoen for at indånde aerosoler af produktet.

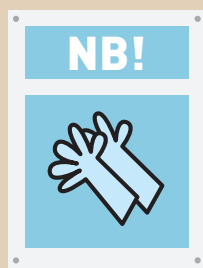

7 Sørg for, at WC-rens aldrig kommer i kontakt med klorholdige produkter, da der kan udvikles farlige dampe.

9 Vask og tør hænderne efter brug.

Rigtig brug af handsker

1

Til det meste rengøring kan du bruge engangshandsker af nitril.

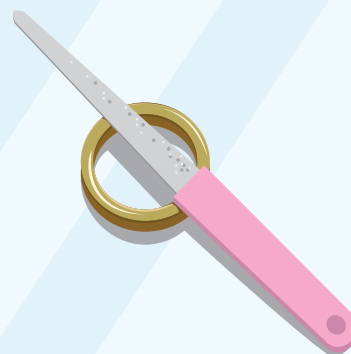
2

Handskerne skal være hele, rene og passe i størrelsen.

3

Hav rene, tørre hænder, når du tager handskerne på.

4

Hav ikke ringe på fingrene eller skarpe negle i handskerne.

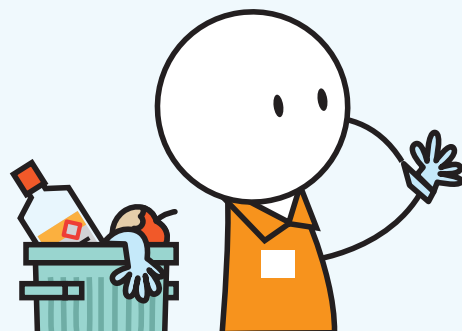

5

Brug kun handsker i 10 minutter ad gangen, da der ellers danner sig fugt på indersiden.

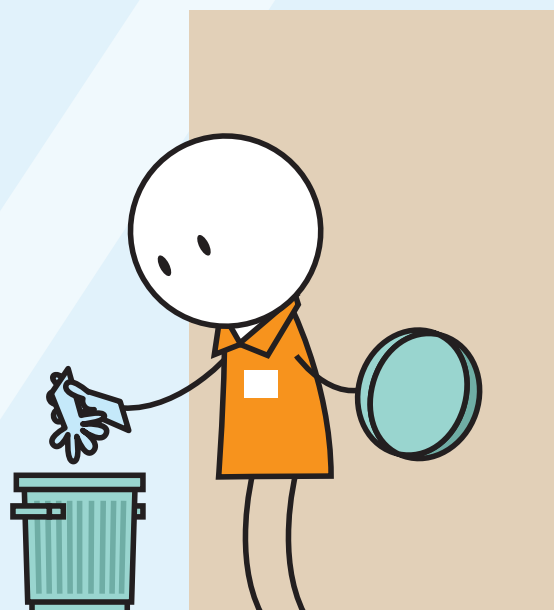
6 Undgå at at røre ydersiden af de brugte handsker, når du tager dem af.

8 Kræng den anden handske af fra indersiden.

7 Træk den ene handske af fra ydersiden som vist på billedet.

9 Smid handskerne ud efter brug.

Dosering af rengøringsmiddel til gulvvask

1 Rengøringsmidler til gulvvask er faremærkede, fordi de kan virke lokaltirriterende.

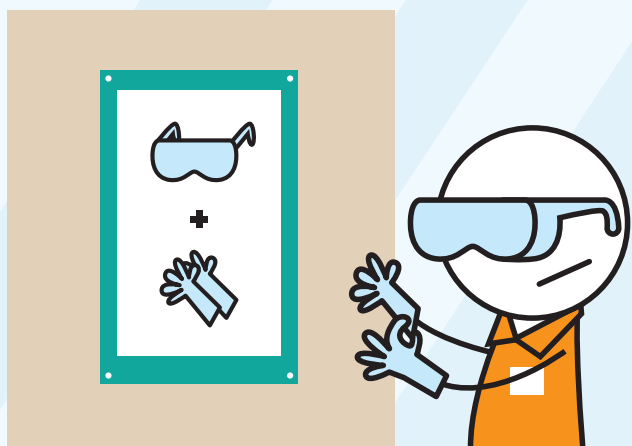
4 Brug beskyttelsesbriller ved risiko for stænk.

2 Brug kun rengøringsmidler, du er instrueret i at bruge.

5 Undgå længerevarende kontakt med produktet. Brug beskytteshandsker.

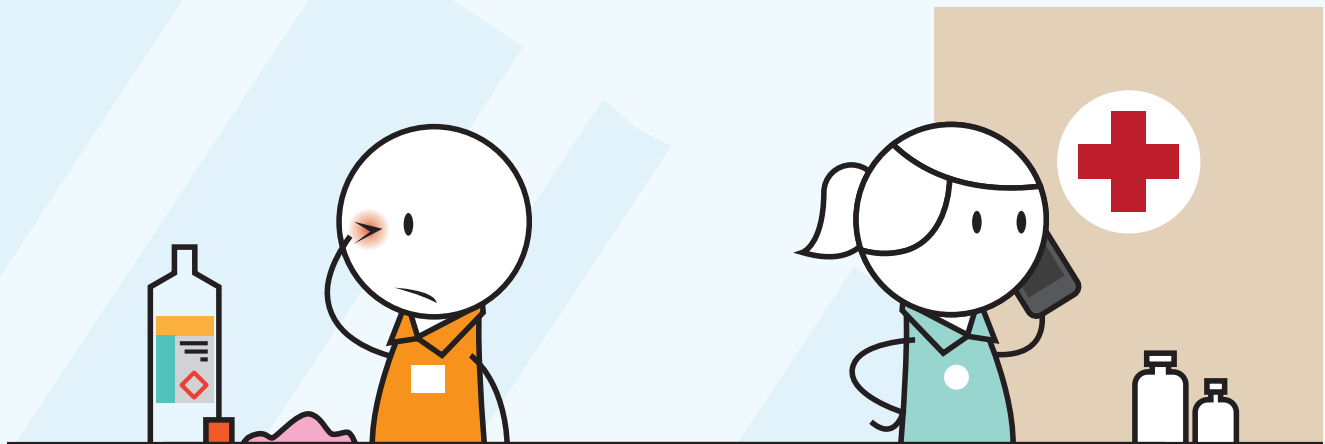
3 Følg instruktionen, og brug de påkrævede værnemidler.

6 Skyl og tør hænderne efter kontakt med produktet.

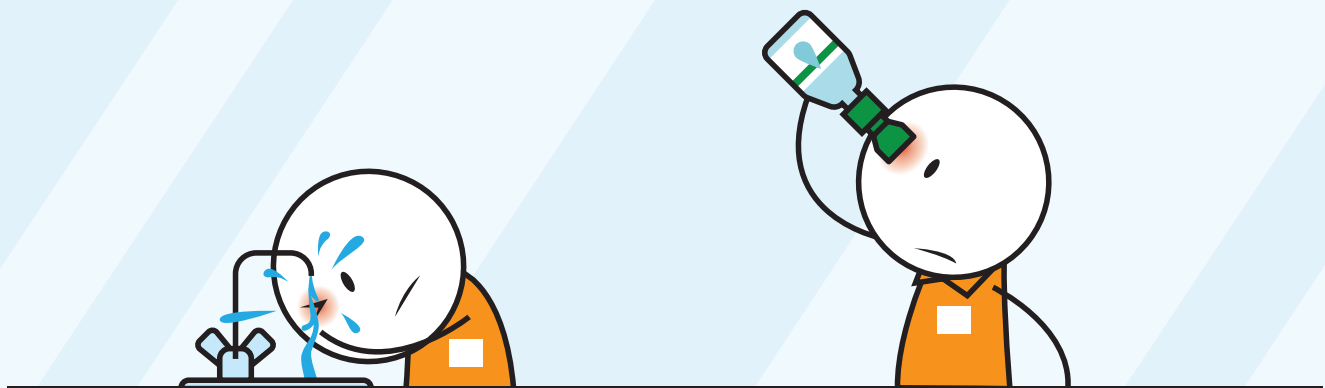

Førstehjælp ved kontakt med faremærkede kemikalier

1

Får du stænk af kemikallet i øjet, bør du omgående kontakte læge eller skadestue. Ved kontakt med huden eller øjnene, skal du straks skylle med rigeligt rent vand. Herved fortyndes midlet, og skade på huden eller i øjnene undgås eller formindskes.

Øjenskyllingen bør fortsættes indtil du er under lægebehandling. Væsken fra en øjenskylleflaske eller en blød vandstråle i vandhanen er velegnet.

2

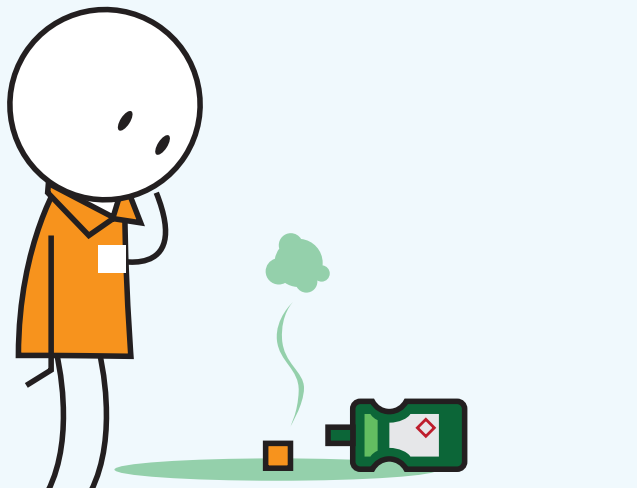
Indånder du ætsende eller andre skadelige dampe i større mængder, kan dette beskadige slimhinder og lunger. Kontakt omgående læge eller skadestue.

3

Bliver tøjet gennemvædet af et rengøringsmiddel, bør det omgående tages af og huden skylles med rent vand.

Håndtering af kemisk spild

- 1** Pas på ved håndtering af spild af kemiske produkter. Koncentreret kemi kan være farlig, og ved håndtering af spild kan det være nødvendigt at beskytte sig mod for eksempel farlige dampe og stænk på hud og øjne.

- 3** Det er en god idé at samle de ting, der skal bruges til opsamling af kemisk spild, i en kasse, som altid står klar. I kassen kan der for eksempel være specialmåtter og -klude med stor sugsevne, værnemidler og affaldssække til kemisk affald.

- 2** Læs i sikkerhedsdatabladet, hvad du skal gøre. Der er et sikkerhedsdatablad til hvert kemiske produkt, I anvender.

- 4** Brug de anbefalede værnemidler. Det vil som minimum næsten altid være beskyttelsesbriller og syrefaste handsker, som kan tåle kontakt med skrap kemi.

5 Brug de rigtige absorptionsmidler til at opsuge den farlige kemi. Det kan være særlige måtter, klude og sokker –

– eller granulater, som suger kemien op, og smides ud bagefter. Granulater bruges ofte ved større spild.

7 Brug affaldssække til kemisk spild til bortskaffelse af absorptionsmidlerne.

Branchevejledningen “Farlige stoffer og materialer i butikken” er udgivet af:

Branchefællesskabet for Arbejdsmiljø (BFA) Handel, Finans og Kontor
info@bfahandelfinanskontor.dk
www.bfahandelfinanskontor.dk

Branchefællesskabet for arbejdsmiljø Handel, finans og kontor (BFA HFK), herunder Branchefællesskabet for arbejdsmiljø – Handel (BFA Handel), er et samarbejde mellem branchernes arbejdsgiver- og arbejdstagerorganisationer. Branchefællesskabet har til formål at bistå branchens virksomheder med information og vejledning om arbejdsmiljø, som bidrager til at forebygge og løse arbejdsmiljøproblemer.

Samarbejdet i BFA Handel varetages af Dansk Erhverv og HK Handel, som repræsenterer organisationerne i detailbranchen: Lederne, Fødevareforbundet NNF, Drivkraft Danmark, Service Forbundet, Danske Slagtermestre, Bager- og konditormestre i Danmark (BKD) og Brugsforeningens arbejdsgiverforening.

BFA Handels vejledninger og øvrige materialer er et udtryk for parterne fælles opfattelse af, hvad der er god arbejdsmiljøstandard inden for detailbranchen.

Arbejdstilsynet har haft BFA-vejledningen til gennemsyn og finder, at det indhold, herunder tekst og billeder, der knytter sig til arbejdsmiljøforhold, opfylder de krav, der følger af arbejdsmiljølovgivningen. Arbejdstilsynet har alene vurderet vejledningen, som den foreligger, og gør opmærksom på, at der kan være arbejdsmiljøproblemstillinger og -krav, der ikke er behandlet i vejledningen. Arbejdstilsynet har gennemgået vejledningen i overensstemmelse med regler og praksis pr. juli 2023.

Vejledningen findes på bfahandel.dk

